

По-перше, податок з прибутку підприємств є одним із найважливіших податкових регуляторів, у розвиненій ринковій економіці він повинен виконувати роль активізатора інвестиційної і підприємницької активності; по-друге, основні проблеми, пов'язані з деформаціями регулюючого впливу податку з прибутку в Україні, – це висока недиференційована ставка податку, використання схем податкової оптимізації, ухилення від сплати податку, адміністративний тиск на підприємців з боку податкових органів щодо справляння податку, відсутність пільг для інвестиційно-інноваційної діяльності; по-третє, при здійсненні реформування податку з прибутку підприємств варто впроваджувати додаткові податкові стимули поживлення інвестиційної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бавін В.В. Методи протидії корупції в системі податкових відносин : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / В.В. Бавін ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2012. – 23 с.
2. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 рік / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення фінансової ініціативи (ЗМФІ-І) впровадження», USAID. – К., 2015. – 77 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitoring%20Quarter%202014/ukr/KV_IV_2014_Monitoring_ukr.pdf.
3. Задорожний О.С. Ухилення від сплати податків: характеристика способів злочинної діяльності / О.С. Задорожний [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvudpsu/2009_4/Pravo/Zadorojnyi.pdf.
4. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи» від 28 грудня 2014 року № 71.
5. Кирпа С.В. Податкове регулювання як інструмент боротьби з тіньовою економікою : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / С.В. Кирпа ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2012. – 20 с.
6. Мелень О.В. Актуальні питання оподаткування прибутку / О.В. Мелень, С.В. Лукаш // Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – № 67(1040). – С. 107-111.
7. Пасько Т.О. Історичні етапи оподаткування прибутку підприємств в Україні / Т.О. Пасько, Д.В. Веремчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/260/1/pasko3.pdf>.
8. Податковий кодекс України із змінами та доповненнями № 702-VIII від 17.09.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua>.
9. Цивільний кодекс України із змінами та доповненнями № 675-VIII від 03.09.2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua>.

УДК 338.04:338.33

Чорний А.В.
аспірант,

Буковинський державний фінансово-економічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті здійснено емпіричний та теоретичний аналіз трактування поняття організаційно-економічного механізму. Визначено основні типологічні ознаки цього поняття та його складові елементи, а також підсистеми забезпечення його функціонування. Проведене дослідження дало змогу сформулювати концепційні основи до визначення підходів оцінки організаційно-економічного механізму управління підприємством, рівня його ефективності, а також пошуку шляхів його покращення.

Ключові слова: механізм, економічний механізм, організаційно-економічний механізм управління, складові механізму, управління підприємством.

Черный А.В. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МЕТОДОВ ОЦЕНКИ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ

В статье осуществлен эмпирический и теоретический анализ трактовки понятия организационно-экономического механизма. Определены основные типологические признаки этого понятия и его составляющие элементы, а также подсистемы обеспечения его функционирования. Проведенное исследование позволило сформировать концептуальные основы подходов к определению оценки организационно-экономического механизма управления предприятием, уровня его эффективности, а также поиска путей его улучшения.

Ключевые слова: механизм, экономический механизм, организационно-экономический механизм управления, составляющие механизма управления предприятием.

Chornyi A.V. THEORETICAL ASPECTS OF METHODS OF ASSESSMENT OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF ENTERPRISE MANAGEMENT

The article presents empirical and theoretical analysis of the interpretation of the concept of organizational-economic mechanism. Identifies the main typological characteristics of this concept and its constituent elements and subsystems of its functioning. This research helped to form the conceptual basis of the approaches to the definition of the organizational-economic mechanism of enterprise management, the level of its effectiveness, and find ways to improve it.

Keywords: mechanism, economic mechanism, organizational and economic mechanism of management, components of the mechanism of enterprise management.

Постановка проблеми. Сучасна епоха характеризується значною динамікою розвитку усіх сфер і галузей суспільного життя. Постійні зміни вдосконалення, непрогнозовані ризики і турбулентність змін – усе це значно ускладнює роботу менеджерів та управлінців

різних рангів. Для того щоб робота управлінців була ефективною, їм першочергово необхідно сформувати навколо себе цілісну систему управління.

Діяльність будь-якої системи управління базується на використанні різнопланових механізмів,

серед яких провідна роль відводиться саме організаційно-економічному механізму управління підприємством.

Проведення наукових розвідок та детальне вивчення відомих організаційно-економічних механізмів управління підприємством, а також розробка, на базі сформованих знань, напрямів їхнього покращення є важливим науковим завданням, актуальністю якого зумовлена сучасними викликами, які стоять перед економічною наукою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розбудову теоретичних основ та сутностей трактування організаційно-економічного механізму зробили такі вчені, як В. Андрійчук, Б. Пасхавер, В. Павлов, П. Саблук, А. Чухно, О.А. Грішнова, О.В. Василик, Ю. Лисенко, П. Єгоров, Г.В. Козаченко, Г.Я. Ільницька та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне усім дослідженням у напрямі вивчення організаційно-економічного механізму варто зазначити, що питання поглибленого його вивчення завжди буде актуальним, так як постійно змінюється предмет дослідження, а відтак і сам об'єкт вивчення. У зв'язку з цим виникає необхідність теоретико-методологічного обґрунтування сутності категорії «організаційно-економічний механізм» і виявлення спільних ознак його функціонування та висвітлення його основних складових, саме це і є головною метою цієї статті.

Завдання дослідження полягає в аналізі теоретичних дефініцій понять «механізм», «економічний механізм» та «організаційно-економічний механізм» визначити основні складові останнього та сформулювати концепційний базис для побудови методики оцінювання організаційно-економічного механізму управління підприємством.

Виклад основного матеріалу. Організаційно-економічний механізм дійсно є багатогранною та масштабною категорією у всій економіці, і це нівелює усі спроби дати універсальне трактування чи визначення даній категорії. Складність самого поняття та структури організаційно-економічного механізму регламентується широтою сфер, де він застосовується, а відтак в різних галузях економіки та на різних підприємствах сам механізм може набувати різних трансформацій та вигляду. Саме тому перш ніж підійти до питання оцінки організаційно-економічного механізму, варто визначити основні характерні риси, які притаманні усім різновидам організаційно-економічного механізму незалежно від виду підприємства та галузі економіки.

Нині численні наукові праці тією чи іншою мірою дають нам наближене уявлення до розуміння такої категорії, як «економічний механізм». Залежно від цілей та завдань, які стояли перед науковцями, цьому поняттю надавали різні відтінки та змістові наповнення. Однак незмінним залишається ключовий аспект цього поняття – механізм. Якщо говорити про змістове наповнення категорії «механізм», то серед усіх роздумів учених можна умовно виділити найбільш типологічні ознаки цієї категорії. Зокрема, механізму притаманні:

- системність – механізм характеризують як певну цілісну систему послідовних дій та операцій;
- процесність/динамічність – механізм є найбільш рухомою частиною системи управління, яка, власне, і забезпечує реалізацію процесів управління;
- структурність – як правило, механізм є складно-структурованою системою, яка поєднує між собою інструменти, важелі, засоби та процеси в певній ієрархічній та логічній послідовності;

- мультизадачність – за своєю природою механізм володіє якостями реалізації декількох процесів та задач одночасно.

Зазначені риси механізму тією чи іншою мірою набувають більш конкретного окреслення уже в чітко визначеному механізмі.

В економічних науках під механізмом розуміють послідовність етапів і комплекс способів (так, механізм вироблення менеджменту цілей – це послідовність етапів розробки основних цілей управління та комплекс способів їх вироблення) [2, с. 497], послідовність етапів та комплекс методів (так, механізм ціноутворення – послідовність різних етапів формування цін, а також комплекс методів, які при цьому застосовуються [2, с. 502], або, навпаки, комплекс заходів і послідовність їх використання [2, с. 501]).

Так, науковець Г.Я. Ільницька розглядає економічний механізм як основну частину господарського механізму підприємства, що включає економічні методи, способи, форми та інструменти впливу на економічні відносини і процеси [5, с. 292]. Відночас Й.С. Завадський економічний механізм розуміє як складовий елемент господарського механізму, що включає економічні стимули (державні економічні стимули виробництва і матеріальні стимули праці) та важелі (планування, госпрозрахунок, фінансування, умови реалізації продукції, виробничо-технічне обслуговування, умови господарювання, різні ліміти, собівартість продукції, рентабельність виробництва тощо) [4, с. 81].

Зазначимо, що в цілому запропоновані варіанти трактування поняття «економічний механізм» значною мірою відповідають сформованим вище типологічним ознакам «механізму», з яскраво вираженою економічною складовою. З одного боку, економічний механізм варто розглядати як систему реалізації управлінської праці, що у процесі свого функціонування використовує економічні інструменти, важелі, явища та процеси. Фактично це можна визначити як економічну систему забезпечення управлінської діяльності на підприємстві. З іншого боку, економічний механізм можна розглядати як систему, яка визначає сам процес управління.

На окрему увагу заслуговують дослідження питання організаційно-економічного механізму управління підприємством. Варто відзначити значну увагу вчених-економістів саме до використання поняття «організаційно-економічний механізм», який у свою чергу можна вважати аналогічним поняттю «господарський механізм».

Так, у роботах учених О.В. Василика та О.А. Грішнкової організаційно-економічний механізм визначається як система елементів організаційного та економічного впливу на управлінський процес, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на об'єкт управління і яка має входні посилки та результуючу реакцію. До неї входять підсистеми управління, регулювання, стимулювання, координації, мотивації тощо [1, с. 22]. Як бачимо, науковці визначають організаційно-економічний механізм як систему, що забезпечує умови до здійснення управлінської діяльності на підприємстві.

Науковці Ю. Лисенко і П. Єгоров розглядають організаційно-економічний механізм у значно ширшому контексті, зазначаючи, що це система формування цілей і стимулів, які дозволяють перетворити у процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва та його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів [8].

Усі зазначені науковці узагальнено трактують сам організаційно-економічний механізм як систему, яка реалізує прийняті управлінські рішення за допомогою використання організаційних заходів та економічних інструментів. Водночас, на думку Г.В. Козаченка, організаційно-економічний механізм є нічим іншим, як інструментом управління, що являє собою сукупність управлінських елементів і способів їхньої організаційної, інформаційної, мотиваційної та правової підтримки, шляхом використання яких, з урахуванням особливостей діяльності підприємства, забезпечується досягнення певної мети [7].

Насправді, розуміння того, що організаційно-економічний механізм виступає і в якості системи забезпечення управління, і в якості інструменту управління, дає змогу більш комплексно підійти до способів оцінки ефективності функціонування цього механізму на підприємстві. Диференціація понять механізму необхідна тільки в тому разі, якщо ми прагнемо оцінити якийсь вузький спектр його функціоналу, в інших випадках при дослідженні організаційно-економічного механізму необхідно комплексно підходити до його оцінки.

На формування методів оцінки організаційно-економічного механізму безпосередньо впливають дві ключові складові механізму – організаційна та економічна. Саме вони, власне, і визначають підходи до методів оцінки всього механізму. З одного боку, необхідно побудувати комплекс показників оцінки таким чином, щоб він враховував організаційну складову механізму, а з іншого боку – її економічну. У свою чергу організаційна складова у своєму фундаментальному базисі трактуватиме якісний аспект діяльності всього механізму, а економічна складова даватиме оцінку його кількісному стану.

При дослідженні організаційної складової механізму управлінцям перш за все доцільно звертати увагу на такі її характеристики, як:

- удосконалення організації виробничого процесу, робочих місць і умов праці, рівня гнучкості виробництва;
- розвиток резервних потужностей, підвищення рівня їхнього ефективного використання;
- підвищення кваліфікації працівників підприємства;
- підвищення рівня прогресивності обладнання, яке використовується;
- документальне забезпечення відповідності продукції встановленим стандартам, правове регулювання діяльності організації.

Основними показниками, які управлінці можуть використовувати для оцінки вищезазначених характеристик організаційної складової організаційно-економічного механізму, можуть бути:

- рівень автоматизованої системи управління виробництвом;
- ефективність прийнятих рішень;
- витрати на заходи охорони праці у розрахунку на одного працівника, тис. грн;
- коефіцієнт плинності кадрів;
- коефіцієнт стабільності кадрів;
- коефіцієнт реального оновлення основного капіталу;
- частка витрат підприємства на інновацію та інформатизацію в інвестиціях.

Справедливим буде зазначити, що це далеко не повний перелік характеристик та показників, які дають змогу оцінити організаційну складову механізму. Детальна формалізація цих показників повинна відбуватися у контексті того підприємства,

яке досліджується, з урахуванням його специфіки, галузі, в якій він працює, та загальної кон'юнктури ринку.

Коли мова йде про оцінку економічної складової організаційно-економічного механізму, то тут радше використовуються усі можливі економічні та фінансові показники діяльності підприємства, які в цілому повинні розкрити такі характерні особливості економічної складової, як:

- фінансова стабілізація підприємства;
- обміркований вибір джерел фінансування витрат на підготовку виробництва і випуск продукції;
- наявність матеріальної зацікавленості працівників в обсязі випуску продукції;
- підвищення рівня продуктивності праці,
- наявність резервних засобів на освоєння нових виробів;
- прогресивність економічних норм і нормативів, оптимізація витрат на виробництво продукції;
- зниження строку окупності капітальних вкладень.

Знову перелік показників для оцінки економічної складової механізму визначатиметься самим типом підприємства, ринком, на якому воно діє.

Окреслені вище дві складові організаційно-економічного механізму є нічим іншим як функціональним елементом (підсистемою) самого механізму. Тому при спробах оцінки ефективності функціонування організаційно-економічного механізму варто розуміти, що окрім безпосередньо функціональної підсистеми є ще система забезпечення функціонування механізму та система стратегічного планування, або цільова система.

Зміст функціонування системи забезпечення організаційно-економічного механізму полягає у формуванні правового, ресурсного, нормативно-методичного, наукового, технічного, інформаційного поля функціонування організаційно-економічного механізму управління підприємством.

Система стратегічного планування, або цільова підсистема організаційно-економічного механізму фактично визначає вектор розвитку організаційно-економічного механізму та підприємства в цілому і слугує дороговказом для самого ж механізму. Дана підсистема містить у собі цілі й основні результати діяльності підприємства, а також критерії вибору й оцінювання досягнення певних цілей і результатів діяльності підприємства.

Кожна із систем організаційно-економічного механізму управління підприємством є важливою, а її зміст та характер визначається типом підприємства, сферою та масштабом його діяльності, рівнем впливу зовнішнього середовища та результатами діяльності підприємства та інших факторів.

Взагалі, оцінити ефективність функціонування організаційно-економічного механізму через оцінку його складових можна за допомогою такої формули:

$$E_M(t) = E(P_j)_t - \Delta_0,$$

де E_M – ефективність організаційно-економічного механізму в момент часу t ; $E(P_j)_t$ – ймовірний стан (організаційний та економічний) підприємства момент часу; P_j – управлінські рішення, пов'язані із зміною організаційно-економічного механізму; j – варіант управлінського рішення ($j = 1, m$); Δ_0 – базовий стан (організаційний та економічний) підприємствах [3].

Сформована формула дасть змогу комплексно пов'язати якісну та кількісну компоненту організаційно-економічного механізму та його залежність

Рис. 1. Концепційний підхід до оцінки організаційно-економічного механізму

від прийнятих управлінських рішень на підприємстві. Окрім того, ефективність прийнятих управлінських рішень за допомогою визначеного формульного апарату може бути чітко визначена, а це у свою чергу дасть змогу більш точно визначити, які саме управлінські рішення призвели до позитивних або негативних наслідків функціонування організаційно-економічного механізму зокрема і підприємства в цілому.

Сам же процес оцінки організаційно-економічного можна визначити цілим рядом послідовних етапів, які внесуть ясність та чіткість у сам процес оцінювання. Концепційний підхід до оцінки організаційно-економічного механізму представлений на рисунку 1.

Варто зазначити, що запропонована концепція відображає не тільки сам процес (і підхід) до оцінки організаційно-економічного механізму, але й одразу дає подальшу ймовірну траєкторію його удосконалення.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, відсутність усталеного погляду та універсального трактування змісту поняття «організаційно-економічний механізм» дає широкий простір для проведення наукових досліджень та водночас значно ускладнює процес побудови ефективного механізму (організаційно-економічного) управління підприємством. Науковці сходяться в тому, що він впливає на об'єкти управління за допомогою економічних методів управління.

Сформований у ході дослідження погляд щодо типологічних особливостей економічної категорії «механізм» та складових самого організаційно-економічного механізму дає фундаментальний базис для розширення дослідження в напрямі прикладного

вивчення особливостей функціонування організаційно-економічного механізму на підприємствах.

Сформоване концепційне бачення щодо процесу оцінки організаційно-економічного механізму дає змогу та практиці використовувати інструменти, важелі та методи аналізу, які характеризували б не тільки якісну сторону механізму, але і його кількісну сторону одночасно.

Водночас залишається низка питань щодо самих методик та практик оцінки ефективності функціонування організаційно-економічного механізму, що спонукає до розвитку цього напрямку дослідження у наступних публікаціях із практичною апробацією

всіх концепцій, думок та гіпотез.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Грішнова О.А., Василик О.В. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності / Вісник Прикарпатського університету. Економіка. – 2008. – Вип. 6. – С. 22-27.
2. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.
3. Григоренко В.О. Концепція оптимізованої системи управління фінансовим потенціалом території / В.О. Григоренко, Б.А. Карпінський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.3. – С. 331-336.
4. Завадський Й.С. Управління сільськогосподарським виробництвом у системі АПК: [підручник] / Й.С. Завадський. – К.: Вища школа, 1992. – 367 с.
5. Ільницька Г.Я. Формування фінансово-економічного механізму управління підприємством / Г.Я. Ільницька // Науковий вісник Українського державного лісотехнічного університету: збірник науково-технічних праць. – 2004. – Вип. 14.7. – С. 291-294.
6. Козаченко Г.В. Організаційно-економічний механізм як інструмент управління підприємством / Г.В. Козаченко // Економіка. Менеджмент. Підприємство. – 2003. – № 11.
7. Моргачов І. Організаційно-економічний механізм управління ефективною діяльністю проектних організацій / І. Моргачов // Схід. – 2006. – № 5.
8. Лисенко Ю.О. Організаційно-економічний механізм управління підприємством / Ю. Лисенко, П. Єгоров // Економіка України. – 1997. – № 1. – С. 86-87.
9. Полозова Т.В. Сутність організаційно-економічного механізму функціонування підприємств промисловості [Електронний ресурс] / Т.В. Полозова, Ю.В. Овсученко. – Режим доступу: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=business_economic_science&id=6558.
10. Циглик І.І. Внутрішній економічний механізм підприємства: [навч. посіб.] / І.І. Циглик. – Івано-Франківськ: ІМЕ, 2000. – 104 с.